

TANIL BORA • Türkiye'nin Linç Rejimi

İletişim Yayınları 2363 • Birikim Kitapları 17
Birikim Kitapları, İletişim Yayıncılık A.Ş.'nin markasıdır.
ISBN-13: 978-975-052-028-0
© 2008 Birikim Yayıncılık Ltd. Şti.
1-4. BASKI 2008-2015, İstanbul
5. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Abdullah Onay - Kerem Ünüvar
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI 2013 Haziranı'nda Eskişehir'deki
linç saldırılarının video kayıtlarından
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Siyami Kuzu
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

TANIL BORA

Türkiye'nin Linç Rejimi

GENİŞLETİLMİŞ BASKI

Birikim Kitapları

TANIL BORA 1963 Ankara doğumlu. İstanbul Erkek Lisesi ve Ankara Üniversitesi SBF mezunu. 1988'den beri İletişim Yayınları'nda araştırma-inceleme dizisi editörlüğünü yürütüyor. *Birikim*'de yazıyor. Üç aylık sosyal bilimler dergisi *Toplum&Bilim* dergisinin yayın yönetmeni. Ağırıklı çalışma alanı: Türkiye'de siyasal düşünceler, özellikle sağ ideolojiler ve milliyetçiliktir. Bu konulardaki kitapları: *Devlet Ocak Dergâh - 1980'lerde Ülkücü Hareket* (Kemal Can'la birlikte 1991), *Milliyetçiliğin Kara Baharı* (1995), *Türk Sağının Üç Hali* (1999), *Devlet ve Kuzgun - 1990'lardan 2000'lere MHP* (Kemal Can'la birlikte, 2004), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, 4, Milliyetçilik* (editör, 2004), *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar* (2006), *Türkiye'nin Linç Rejimi* (2008), *Sol, Sinizm, Pragmatizm* (2010).

Diğer çalışmaları: *Yeşiller ve Sosyalizm* (derleme, 1988), *Rudolf Bahro: Nasıl Sosyalizm, Hangi Yeşil, Niçin Tinsellik?* (derleme, 1989), *Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provokasyonu* (1991), *Bosna-Hersek: "Yeni Dünya Düzeni"nin Av Sahası* (1994), *Futbol ve Kültürü* (derleme, R. Horak ve W. Reiter'le birlikte, 1993), *Yeni Bir Sol Tahayyül İçin* (derleme, 2000), *Takımdan Ayrı Düz Koşu* (derleme, 2001), *Ankara Rüzgârı - Gençlerbirliği Tarihi* (Gençlerbirliği Spor Kulübü yayını, 2003), *Taşraya Bakmak* (derleme, 2005), *Kârhanede Romantizm - Futbol Yazıları* (2006), *Çizgi Açığı: Futbol Yazıları Çizileri* (Turgut Yüksel'le birlikte) (2013), *Sayfiye: Hafiflik Hayali* (Der., İletişim Yayınları, 2014).

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
<i>Razgrad, Vagonli, Hatay olayı, Tan Matbaası, 6/7 Eylül</i>	
Erken Cumhuriyet ve Linç Disiplini	19
Linç Ortamı ve Faşizmin Sarkacı	31
Mukayeseli Linç Etüdüleri	
<i>Nazi Almanyası – Bugünün Türkiyesi</i>	41
Linç Açılımı	57
Linç Kültürü Üzerine Birkaç Not	65
“Gezi” Linçleri	69
<i>Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi</i>	
2002-2013 Yılları Arasında Gerçekleşen Linç Girişimleri	83

Sunuş

Linç, 2008’de yitirdiğimiz sözlük ustası Ali Püsküllüoğlu’nun *Türkçe Sözlük*’ünde şöyle tanımlanır: “Halktan bir topluluğun, bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan davranışta bulunmuş birini yumruk, taş, sopa gibi araçlarla döve döve öldürmesi.”

Ölüm, uç nokta; o noktaya varmayan şiddete de “linç” diyoruz pekâlâ. En azından “linç girişi” diyoruz. Linç girişi mi de, kastı bakımından ve ortaya çıkarttığı sosyal ve insanî durum bakımından, linçten başka bir şey değildir.

Sosyal teoride bir unsur daha vurgulanır linci tanımlarken: *Ajitasyon* unsuru. “Halktan bir topluluk”, onları eyleme çağıran birileri tarafından seferber edilmiştir. “Bunlara kim dur diyecek!” diye tahrik eden gazeteler tarafından... doğrudan doğruya “vurun şerefsize, ne duruyorsunuz!” diye haykıran provokatör tarafından... öfkeyle fokurdayarak kendi kendini azdıran kalabalık içinden ilk yumruğu indiren birisi tarafından...

Lincin hedefi: “Suçlu veya kendine göre suç olan davranışta bulunmuş birisi” veya birileri... Linç, bir *cezalandırma* eylemi. Linççiler, “suçlunun” tesbitini ve cezalandırılmasını

bizzat ellerine alıyor, hukuku devre dışı bırakıyorlar. Hukukun “iyi” işlemediğini, suçluları lââygınca cezalandırmadığını düşünüyorlar. Olağan yargılama prosedürü, zaten suçluluğuna çoktan karar verdikleri o reziller için –her kimseler– bir mükâfat niteliği taşıyor onlara göre: “Mahkeme aylarca sürececek, avukat bir boşluk bulup beraat ettirecek ya da içeri girse bile elini kolunu sallaya sallaya biraz yatıp çıkacak”; “Bunları zaten kolluyorlar”. Böyle düşünüyorlar. Dahası, o kişilerin “normal hukuku” hak etmeyecek derecede aşığılık mücrimler olduklarını düşünüyorlar. İnsan cinsinden saymıyorlar onları. İnsanca bir muameleyi hak etmedikleri kanaatindedeler.

*

Linç, modern bir sözcük. Amerikan iç savaşından sonra ırkçı Ku Klux Klan gruplarının, siyahlara uyguladığı şiddeti tanımlamak üzere kullanıldı ve yerleşti. Ki Ku Klux Klan marjinal bir hücre değil, “işinde gücünde, sıradan yurttaşların” mensup olduğu binlerce kişiye yayılmış bir örgütlenmeydi. Dolayısıyla, kitlesel bir kabul gören, diyebiliriz ki belirli bir toplumsal meşruiyete yaslanan bir pratikti.

Zaten, linç sözcüğünün refakatinde *linç hukuku* kavramıyla beraber zuhur etmiş olması, bizi irkilmeli. Kavramın adından türetildiği söylenen –farklı kaynaklara göre– dört kişiden üçü yargıçtır zaten. 1493'te İrlanda'nın Galway kasabasında cinayet zanlısı oğlunu mahkûm ettikten sonra evinin penceresinden sarkıtarak bizzat asan, gaddarlığıyla ünlü yargıç James Lynch... Amerikan bağımsızlık savaşında gerek İngiltere'ye sadık kalan “düşmanları” gerekse her adi suç zanlısını mahkemeye çıkarmadan, çoğunlukla kırbaçlatarak, cezalandırtan yargıç Charles Lynch... 16. yüzyıl sonlarında Kuzey Carolina'da olağanüstü sertliğiyle nam salmış bir yargıç, John Lynch... Lincin isim babası adaylarından yargıç olmayan, yalnızca William Lynch: 18. yüzyıl sonu/19.

yüzyıl başlarında Pittsylvania kentinde bir haydut çetesini bizzat cezalandırmak üzere milis örgütleyen bir adam...

Yoksa linci, modern hukuk düzenlerinin bodrumlarında saklanan işkence âletlerine mi benzetmeli? Nasıl, Carl Schmitt'e göre, olağanüstü hal ilan etme ve uygulama yetkisi hukukun kurucu unsuruydu, son kertede hukuku muktedir kılan güç buydu ve her daim devreye sokabileceği bir imkân... Nasıl Giorgio Agamben, modern iktidarın insanları keyfi biçimde hükmedilebilir "çıplak hayata" indirgeyen hukuksuzlaştırılmış mekânlarına dikkat çekiyorsa... Linç de, "hukuk devletleri"nin gözlerden ırak tutulan ama kapatılmamış, ara ara geçit verilen ya da verilebilecek bir yan yolu olabilir mi?

Dünyanın her köşesinden başka örnekler yanında, Türkiye'nin gerek bütün modern tarihindeki gerek yakın yıllardaki tecrübesi, açıkça bunları düşündürüyor.

*

Radikal siyasal teorinin eleştirel sorgulamasının gösterdikleri, bizi "hukuk devleti" *ilkesi* ile linç arasındaki mutlak bağdaşmazlığa dikkat çekmekten alıkoymamalı. "Linç hukuku", hukuksuzluk demektir. "Bazı" insanların hukuktan istisna edilmesi demektir. İnsanların hukuktan istisna edilmesinin, yani haksızlığın, adaletsizliğin doğallaşması, meşrulaşmasıdır.

Hukukun üstünlüğünün, –ki kanunlara riayetle mahdud olmayan bir etik ilkedir–, berhava olması, gücün ve şiddetin keyfiligine alan açar. Linci "tolere etmek", Türkiye'de siyasî ve mülkî erkânın sıkça yaptığı gibi mazur göstermek, hukuk devletinin kendini inkârıdır.

*

Linç sözcüğünün mecazî kullanımlarının son zamanlarda gündelik dilde hayli yaygınlaştığını fark ediyor musunuz?

Özel hayatıyla ilgili “iftiralara” maruz kalan manken veya dizi oyuncusu, medyanın itibardan düşürdüğü herhangi bir kamusal şahsiyet, “linç edildiğini”, “yargısız infaza kurban gittiğini” söyleyerek tepki gösteriyor. Haksızlığa uğradığını, adaletsizliğe maruz kaldığını söyleyen meşhur egolar, ‘gerçek’ linçlerin kurbanlarına çok zaman nasip olmayan bir duygudaşlıkla karşılanabiliyorlar. Galiba, linç kavramının ‘gerçek’ bir infiâl konusu olmamasının bir işaretidir bu.

*

‘Gerçek’ bir infâlin zembereği, hukuk fikrinden, kamusal bilinçten, vatandaşlık etiğinden başka bir yerde işliyoordur belki. Elbette bunlarla büsbütün alâkasız olmayan, tersine bu değerlerle mâmur bir yerde: vicdanda. Kamu vicdanına gelene kadar, her nevi ‘münferit’ vicdanın da sızlaması beklenmez mi lincin dehşeti karşısında? Linç, kalabalığın azlığı çığnemesidir – bazen, tek birisini. Korunmasız, çaresiz durumdakine saldırmaktır. Köşeye kısırılmış, kuşatılmış olana çullanmak... Yerdekine bir tekme savurmak... Bireysel sorumluluk üstlenmeden, kalabalığın koynuna sığınmış, ‘anonim’ bir cürmün gölgesine saklanarak...

Yapılabilecek en büyük vicdansızlıklardan, olup olabilecek en şerefsizce işlerden biri, kısacası. Her canını sıkını, her tuhafına gideni, en basit bir gündelik hayat ihtilâfındaki muhatabını şeddeli şeddeli “şerefsiz” diye anmanın konuşmada virgül yerine geçtiği bir toplumsal vasatta, lincin infiâl yaratmaması da bize bir şeyler söylüyor olmalı.

*

Kalabalığın koynuna sığınmaktan, ‘anonimleşmiş’ bir cürmünden bahsettik. Lincin tekinsiz yanı bu. Aşağı yukarı yüz yıldır bir beşerî-doğal âfet olarak siyasî mühendislik hesaplarına dahil edilen “kitle psikolojisi” etmeni... Tek başlarına

böyle bir şeye cesaret etmeyecek insanlar, birlikte yapıyor olmanın cesaret aşısıyla vurup kırarlar... Kitleyle beraber akarken, kitlenin bir parçası olmanın cezbesi içinde, yaptıklarının suç olduğunu, yüz kızartıcı olduğunu, günah olduğunu, zillet olduğunu idrak etmez, edemez, ar-hayâ eşliğini atlarlar.

Bazen, meş'um bir 'fırsat' gibi gelir bu... Linç kurbanıyla, onun "meselesiyle" doğrudan alâkalı olması bile gerekmez; yığılmış hoşnutsuzlukların yükü, engellenmişlik duygusunun biriktirdiği saldırganlık potansiyeli, zayıf ve "serbest" bir hedef bulmuştur ya, boşalır onun üzerine.¹

*

Konuyla ilgili sosyoloji, psikoloji, siyasetbilimi, antropoloji literatüründe, linç sözcüğünün daimî refakatçisi: *güruh*. Değersiz kalabalık, ayaktakımı, *sürü*. Lincin öznesi olduğu kadar, nesnesidir de *güruh*. Linç girişimcilerini illâ bir lümpenler topluluğu, azgın bir fanatik kitlesi, tutunacağı bir dal, bağlanacağı bir değer kalmamış kopuklardan müteşekkil bir kara kalabalık olarak tasavvur etmeyin. Elbette, böyle bir kitlenin lince celp edilmesi bilhassa kolaydır; 'böyleleri' eşiği kolayca geçebilir, kırıp dökebilirler. Ama unutulmasın: Linç eylemi, ona kalkışanları, ona kapılanları *güruha* dönüştürür. Linci yapan *güruh* olduğu kadar, *güruhu* yaratan da linçtir. Linç deneyimi, girişim ve ajitasyon 'aşamasından' itibaren, kitleyi, kalabalık içindeki insanları *güruh* haline getirir. *Güruhlaşmanın* meyli, lincedir.

Lincin insanı dehşete düşüren, düşürmesi *gerek*en yanı, budur. İnsan topluluklarının *güruhlaşması*... Av *güruhuna* benzemesi... Yırtıcı hayvan *sürüsüne* benzemesi... Barbarlaşması... İnsanlıktan çıkması...

1 Murat Pakar bu konudaki bir makalesinde, lincin saiki olan psiko-sosyal mekanizmaları ele alır: "Lincin psiko-politiği: Nedir, niçin, nasıl?", *Psiko-politik Yüzleşmeler* içinde, Birikim Yayınları, İstanbul 2007, s. 191-206, özellikle s. 194-199.

Linç, en aşikâr medeniyet kaybıdır. Lincin sıradanlaştığı, kolektif bir utanç yaratmadığı, infiâl uyandırmadığı bir toplum, toplum olma vasfını yitiriyor demektir.

*

Türkçülüğün öncü düşünürü ve Türk faşizminin en tutarlı ideologu Nihal Atsız, 1963'te yazdığı bir mektupta “Polatlı civarında iki Alman turiste yapılan canavarlık” hakkındaki bir gazete haberine değinir ve şöyle hayıflanır: “Doğrusunu istersen, bu olayda millî bir utanç ve rezalet var. Bu utanç ancak bu iki canavarın halk tarafında linç edilmesiyle temizlenebilir ama o haysiyet, o şuur, o kan, o gayret nerede?”² Sanki *medenî cesaret* kavramını tersine çeviren bir eda vardır bu serzenişte. Toplum (daha doğrusu millet) olma vasfı, “şerefini” kanla temizlemeye hazır olma pervasızlığıyla sınılanır. Faşist ahlâk, millî-toplumsallığın hayatiyetini, kandaş ilkel topluluğun güdü ekonomisini canlandırmakta bulur.³

*

Ümit Kıvanç, 2008 Ekim’inde Balıkesir/Ayvalık/Altınova’da iki genç grubu arasındaki gerginliğin cinayetle sonuçlanmasından sonra beldedeki Kürtlere karşı bir linç havasının estirilmesi üzerine yazdığı yazıyı şöyle bitirmişti: “Halimi sorarsanız, bir sonraki linç-katliam girişiminde ilk öldürüleceklerden biri olmayı diliyorum.”⁴ Bu sardonik infiâl, linç vakalarının olağanlaştığı bir toplumun toplumluktan/insanlıktan çıkmasının karşısında insanın dibine battığı umutsuzluğun ifadesidir.

*

2 Yücel Hacaloğlu, *Atsız'ın Mektupları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, s. 62.

3 Bu paragraf 3. Baskıda eklendi.

4 “Akli katlettik, sıra insanlarda”, *Taraf*, 4 Ekim 2008.

Buraya kadar, *soyut* olarak linçten söz ettim. Lincin vahametini idrak etmek için buna ihtiyacımız var. Saiklerine, ‘muharriklerine’, sebeplerine, sonuçlarına hiç girmeden, bunları hiç bilmeden ve hesaba katmadan, linci ağır bir zillet, bir *insanlıktan çıkma düşkünlüğü* olarak görmek için... Faillerine, kurbanlarına, yerine yurduna, toplumsal ve politik bağlamına, vesilesine hiç bakmadan, her linç vakası başımızı önüne eğdirir, eğdirmelidir. En mühimi, bu.

*

Türkiye’de son yıllarda neredeyse rutinleşen linç vakaları ve bunların yetkililerce belirli bir ‘toleransla’ karşılanması karşısında, bu ‘soyut’ ve ‘ahlâkî’ infiâlin eksikliğinden muzdarib olmalıyız. Vekil vükelâ, askerî ve mülkî erkân, büyük medyada söz sahibi olanlar, kanaat önderleri, politikacı zümresi, linç olaylarına tepki gösterdiklerinde, –gösterirlerse–, kâhir ekseriyetle, bu olayların yine asayiş cinsinden sonuçlarına dikkat çekerek kaygı belirtiyorlar – belirtirlerse. Vatandaşlar kendini devlet otoritesi yerine koyarak suçlu gördüklerini cezalandırma ya da hak alma (ihkak-ı hak) cihetine giderlerse bunun devlet otoritesinin altını oyacağını ve hukuk devletini iflâs ettireceğini söyleyerek... ve tabii, bu gibi provokasyonların Türk-Kürt çatışmasına, yani sivil/iç savaşa yol açarak birlik ve beraberliğimizin köküne kibrit suyu dökeceği uyarısında bulunarak...

Linçlerin ‘kendisinden’ çok sonuçlarından duyulan bu endişeye de razıyız tabii. Kimileri bu vakalardan ancak devletli ve millî mülâhazalarla rahatsızlık duyacaksa, bari öyle duysun...

*

Zira, söylemeye gerek yok, Türkiye’de yakın dönemde çoğalan linç vakalarının gerçekten “Türkler” ve “Kürtler” ara-

sında, husumet tohumları eken, gündelik hayattaki ayrışmaları derinleştiren bir etkisi vardır.

Söz konusu vakaların çoğunun belirgin muharriki, Kürtlere yönelik hınçtır. Her Kürt'ün şahsında PKK'yı görmektir; kimi zaman rant ihtilâfında öne çıkmak, kimi zaman kendini "asıl yerlisi" saydığı kentin/kasabanın/mahalledeki hâkimiyet ve 'üstünlüğünü' savunmak için, bayrakları fora edip ahaliyi "hain Kürtlere" karşı ayaklandırma 'imkânıdır'. Başka bir şeyleri protesto eden solcu gençleri hedef alan linç girişimlerinde bile, atılan ilk yumruk, çakılan ilk kibrit: "Bunlar PKK'lı!" lâfıdır.

Korkulacak uç nokta, kaybedecek bir şeyi ve bir ümidi olmayan kitlelerin biriktiği yerlerde-ortamlarda, 'lümpen' kalabalıkların toplu kırımlara girişmesidir. Fakat 'hazır' guruhlara dikmeyelim sadece gözümüzü; linç atmosferinin 'işinde gücündeki' insanları guruhlaştırıcı etkisini unutmayalım. Ayrıca, en uç noktaya, felâket raddesine varmasa, daha 'hesaplı' ölçeklerde kalsa ve gerek kendi içinden gerek 'yukardan' gemlense dahi, bu eğilimin, bu 'yatkinliğin', toplulukları gitgide birbirinden uzaklaştıracağı açıktır. Bu, toplulukların kendi içinde de etnik 'şuurun' pekişmesi, insanların etnikliğine indirgenmesi demektir. Ve ne kadar tekrarlasak az: Toplum olma vasfının kaybı demektir, toplumun ilginin erimesidir.

*

Yetkililerin engin hoşgörüsü, linç guruhlarına fevkalâde geniş bir "tahrik olma hakkı" bahşedilmesi, kimi zaman bunların yarı-legal milis gruplarınımışçasına hayırhâh muameleye tabi tutulması, Türkiye'de linç 'olgusunun' son derece önemli bir veçhesini oluşturuyor. Lincin, meşrulaşma demeyeceksek, olağanlaşmasının belki de temel sebebi budur.

Dahası, bu sunuş yazısının başlarında geçerken imâ ettiğim ve başka bir yerde üzerinde durduğum gibi,⁵ Türkiye’de, bir kriz idaresi ve olağanüstü hal yöntemi olarak linçin ‘işlevselleştirildiğini’, önünün açıldığını düşündürten bir tablo karşısındayız. Bunun vahim bir örneğiyle, elinizdeki metin yayıma hazırlanırken karşılaştık. İstanbul Okmeydanı’nda protesto gösterisi yapan DTP’li gruba, bir mahalleli pompalı tüfekle ateş açtı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu “vatandaş tepkisine” şu sözlerle ‘empati’ gösterdi:

“Eğer siz vatandaşın mağazasının camlarını indirirseniz, vatandaşın hayatına kast ederseniz, hayatına kastettiğiniz vatandaş kalkıp da eğer elinde böyle bir tedbiri, böyle bir imkânı varsa, o da kendini savunma yoluna gidecektir.”⁶

Derlemedeki makalelerden biri, Türk linççiliğinin bu vahim veçhesine odaklanıyor ve buradaki linç rejimini Nazi Almanya’sı örneğiyle kıyaslıyor.

*

Burada bir araya getirilen iki kısa makale, Türkiye’de 2007-2008 arasında baş gösteren linççi parlamalar vesilesiyle yazılmıştı. Popüler televizyon dizisi *Kurtlar Vadisi*’nden hareketle şiddetin pornografik hazlarla ‘çoğaltılmasını’ ele alan yazı da yine linçlerin ard yöresine bir bakış atıyordu. (3. Basımda, konuyla ilgisinin fazlaca dolaylı olduğunu düşünerek bu yazıyı çıkardım.) *Birikim* dergisinde yayımlanmış olan bu yazılarda⁷ küçük değişiklikler ve güncelleme-

5 “Türkiye’nin ‘kriz idaresi’ yöntemi: Milli refleks ve linç orjisi”, Tanıl Bora, *Medeniyet Kaybı*, Birikim Yayınları, İstanbul 2007 (3. baskı), s. 191-201.

6 4 Kasım 2008 tarihli gazeteler.

7 “Linç ortamı ve faşizmin sarkacı”, sayı 223 (Kasım 2007), s. 9-12; “Mukayeseli linç etüdleri – Nazi Almanya’sı, Bugünün Türkiye’si”, sayı 230-231 (Haziran-Temmuz 2008), s. 100-106; “Kurtlar vadisi, şiddetin pornografisi ve tekinsizliği”, sayı 215 (Mart 2007), s. 38-42.

ler yapıldı. Metnin sonunda, 2002'den bu yana Türkiye'de 'kaydedilmiş' linç girişimlerini anlatan bir döküm yer alıyor.

3. BASKIYA NOT

İlk iki baskısı Birikim Yayınları'nın *Güncel*-broşür dizisinden yapılan bu küçük kitabın elinizdeki yeni basımına, konuyla ilgili daha sonra yazılmış birkaç yazı (geliştirilerek) eklendi.⁸ “Gezi linçleri” başlıklı yazı, ilk kez bu kitapta yayımlanıyor.

Betül Baki'nin, *Toplum ve Bilim* dergisinin 128. sayısında (s. 163-182) yayımlanan “Türkiye’de linç: 1991-2011 dönemindeki linç eylemlerinin analizi” başlıklı makalesini de burada zikretmek isterim. Baki, memlekette linç vakalarının analitik bir dökümünü yaparken, siyasi ve “adi” vakalar arasındaki mekanizma ve dinamik farklarına dikkat çekiyor.

Türkçe edebiyatın iki usta yazarının, Hasan Ali Toptaş ve Ayfer Tunç'un son romanları,⁹ linç 'sahneleriyle' bitiyor. Zaten Tunç'un *Dünya Ağrısı*'nın kaynağında linç vardır; kahramanımız, hayatını karartan anlamsızlık duygusunu, sevgisizliği, ergenliğinde gayrı ihtiyarî dahil olduğu bir linç tecrübesinin içine ektiği vicdan ağrısına borçludur. Linç, o taşra şehrinde büyüyen muhafazakârlığın, ümitsizliğin, hıncın, riyakârlığın bir infilâki gibidir aynı zamanda. Toptaş'ta ellerinde sopalar, taşlarla üzerine doğru gelen insanlara bakaka-

8 “Linç açılımı”, *Birikim*'de yayımlandı (sayı 249, Ocak 2010, s. 3-5). “Linç kültürü üzerine birkaç not”, küçük değişikliklerle *Kaos GL*'nin 116. sayısında (Ocak-Şubat 2011) ve İnsan Hakları Ortak Platformu'nun *İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisi*'nin 7. sayısında (Ocak 2011, s. 26-28) yer aldı. “Erken cumhuriyet ve linç disiplini” başlıklı yazının 6/7 Eylül'e odaklanan daha kısa bir versiyonu, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde 17-19 Haziran 2013'te düzenlenen “Kitleleri Yeniden Düşünmek: Hukuk, Şiddet ve Demokrasi” konferansındaki sunuşları derleyen kitaba verildi.

9 Hasan Ali Toptaş, *Heba*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013; Ayfer Tunç, *Dünya Ağrısı*, Can Yayınları, İstanbul 2014.

lan linç kurbanının “bu insanların hepsi bana saldırmak için geliyor olamaz, geridekiler mutlaka öndeki o gözü dönmüşleri durdurmaya çalışıyor” diye içinden geçirmesi, ‘ummak istemesi’, linç dehşeti karşısındaki sahih insanî hayreti anlatır bize. İki edebiyatçının gözlerini lince çevirmesi de bize bir şey anlatıyor olmalıdır.

TANIL BORA